

JOSEP MARIA DE SAGARRA, ARTICULISTA

NARCÍS GAROLERA
Universitat Pompeu Fabra

RESUM

Josep Maria de Sagarra va col·laborar, durant més de quaranta anys, en la premsa periòdica, sobretot en la catalana, amb una important dedicació i l'excel·lència literària, fins i tot lírica. Els seus articles, de temàtica molt variada, li han valgut un ampli reconeixement dels estudiosos.

PARAULES CLAU

Josep Maria de Sagarra, periodisme, premsa catalana, premsa barcelonina.

Josep Maria de Sagarra, article writer

ABSTRACT

For more than forty years Josep Maria de Sagarra collaborated with newspapers, especially Catalan papers, with significant dedication and literary and even lyrical excellence. His articles, on a very wide range of themes, have been widely studied by academics.

KEYWORDS

Josep Maria de Sagarra, journalism, Catalan press, Barcelona press.

L'any 1933, en una llarga conversa biogràfica amb el periodista Melcior Font, i a propòsit de la professionalització dels escriptors catalans, Sagarra confessava que, «per anar tirant, hem de fer cap al periodisme». I afegia: «Els literats, incorporats a una redacció, són uns aficionats al periodisme que cobren com els professionals de la més forta categoria. Això, ho dic naturalment comparant el periodisme català amb el periodisme europeu». I ho rematava amb la

següent constatació: «En el periodisme, els literats hi posem la gota d'oli d'una pila de preocupacions d'un ordre més aviat sentimental».¹

En diversos articles de *La Publicitat*, hi trobem també referències similars a l'articulisme literari: Sagarra es considera «un escriptor-periodista» (21 d'octubre de 1924), «un literat que escriu per als diaris» (27 de juliol de 1924), i afirma tenir «la mínima quantitat de periodista» (26 de juliol de 1925). Sorneguer amb els erudits —a les picabaralles dels quals dedica un article («La passió dels savis», 17 de gener de 1928)—, confessa que no és cap estudiós: «Jo sóc anticientífic per temperament; la precisió em molesta, la veritat pura em fa mal de cap» (15 de febrer de 1925). Formula judicis des del seu punt de vista personal, i les seves opinions són sempre subjectives, fins i tot en la mateixa expressió formal: «Jo crec...», «jo confesso...», «jo recordo...».

Les seves reflexions i els seus comentaris, irònics i amb un punt de distanciament, s'ajusten al to d'assaig de l'articulisme, i, tot i que admet que «un diari no té cap mena de solvència literària» (8 de setembre de 1922), creu que «el diari serveix per omplir una necessitat literària del públic» (15 d'octubre de 1924). És conscient de la fugacitat de l'escriptura periodística, i considera els diaris «fulles econòmiques que duren un dia» (15 d'octubre de 1924), però «fulles banals d'una necessitat absoluta» (1 de juliol de 1928).

Tanmateix, en una de les seves primeres col·laboracions a *La Publicitat*, Sagarra és categòric sobre la influència de la premsa en la vida política i social: «aquesta fulla de paper [...] és i serà [...] una arma terrible i de primera força» (8 de setembre de 1922). El convenciment de l'influx del periodisme en el lector corrent —el principal destinatari de les seves obres de creació— i la possibilitat de viure de l'escriptura li faran publicar una part gens menyspreable de la seva producció literària en les pàgines de diaris i revistes.

UNA LLARGA TRAJECTÒRIA

Josep Maria de Sagarra va col·laborar, durant més de quaranta anys, en la premsa periòdica, sobretot en la catalana i, més estrictament, en la barcelonina. Aquesta important dedicació i l'excel·lència literària dels seus articles li han valgut un ampli reconeixement dels estudiosos.²

1. Melcior FONT, *La nostra gent. Josep M.ª de Sagarra* (Llibreria Catalònia, s/d, [1933]), p. 49-50.

2. Rossend LLATES, pròleg a Josep Maria de SAGARRA, *L'aperitiu*, vol. I, Barcelona, Vergara, 1964, p. 7-18; Domènec GUANSÉ, «L'obra en prosa de Josep Maria de Sagarra», pròleg a Josep

La major part d'aquesta producció fou escrita en llengua catalana, i les capçaleres que acolliren els seus articles foren moltes i diverses: *La Publicidad* (i, més endavant, *La Publicitat*), *La Veu de Catalunya*, *Las Noticias*, *El Sol*, *La Branca*, *La Mà Trencada*, *L'Opinió*, *La Nau*, *La Rambla*, *D'Ací i d'Allà*, *Imatges*, *Mirador*, *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *Destino*... L'escriptor aplegà en el volum *Cafè, copa i puro* (1929) una quarantena d'articles –dels més de dos-cents que havia publicat a *La Publicitat*– i, en els dos volums de *L'aperitiu* (1947), la meitat dels que havia publicat al setmanari *Mirador*. Després de la guerra també recollí en volum alguns dels articles apareguts, en castellà, a la revista *Destino* (*Cola de gallo*, 1959).

Encara no tenim aplegada la totalitat de les col·laboracions periodístiques de l'escriptor, però hem de creure que ben aviat els lectors catalans tindran l'oportunitat de llegir (o rellegir) tota la producció articulística de Sagarra. Els darrers anys, jo mateix he recollit i publicat uns quatre-cents articles, escrits en català, apareguts al diari *La Publicitat* (1922-1929) i al setmanari *Mirador* (1929-1936).³ També he rescatat de l'hemeroteca les cròniques enviades per Sagarra, l'any 1920, des de Berlín, al diari madrileny *El Sol*.⁴ Caldria buidar –i aplegar en volum– els articles publicats per Sagarra, abans de la guerra, a *Las Noticias*, *La Publicidad* i *La Veu de Catalunya*, i en publicacions periòdiques espanyoles (*La Esfera*, de Madrid, i d'altres). El mateix caldria fer amb els articles publicats en castellà, després de la guerra, en rotatius catalans (*Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*...).

LITERATURA PERIODÍSTICA

Com va escriure Maurici Serrahima, els articles de Sagarra no són ben bé prosa narrativa, i els seus «aperitius» al setmanari *Mirador* són d'una extraordinària

---

Maria DE SAGARRA, *Obres completes. Prosa*, Barcelona, Selecta, 1967, p. XIII-XXXI; Josep Maria CASASÚS, *El pensament periodístic a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1987; *El periodisme a Catalunya*, Barcelona, Plaza & Janés, 1988, i *Periodisme català que ha fet història*, Barcelona, Proa, 1996, *passim*; Maria NUNES, «Introducció a la prosa de Josep Maria de Sagarra», a Josep M. DE SAGARRA, *Obra completa*, VI, València, Tres i Quatre, 1999, p. VII-XXXIX; Narcís GAROLERA, presentació de Josep M. DE SAGARRA, *L'ànima de les coses. Articles a «La Publicitat» (1922-1929)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2001, p. XI-XXXV, i presentació de Josep M. DE SAGARRA, *El perfum dels dies. Articles a «Mirador» (1929-1936)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2004, p. IX-XX.

3. Vegeu la nota anterior.

4. José María DE SAGARRA i José PLA, *Cartas europeas. Crónicas en «El Sol», 1920-1928*, edició i pròleg de Narcís GAROLERA, Barcelona, Destino, 2001.

perfecció.⁵ Aquests, per Rossend Llates, solen ser «un comentari de tema lliure, redactat en un estil que participava de la columna periodística i del poema en prosa».⁶ En el seu articulisme, segons Ramon Barnils, «Sagarra aconseguia la unió dels dos grans tòpics, de les dues grans realitats de la seva personalitat: l'escriptura continuada i la vida viscuda amb intensitat».⁷ L'escriptor mateix reconeixia que «amb l'*Aperitiu* vull fer una crònica viva i fresca que sigui un reflex de la nostra època».⁸

Darrerament, Josep Maria Casasús ha enquadrat l'articulisme de Sagarra en el periodisme europeu d'entreguerres: «Era un periodisme literari atractiu i intel·ligent, a la manera de Paul Morand, Blaise Cendrars, Francis Carco, Albert Londres o Valéry Larbaud».⁹ I s'ha pronunciat sobre l'estil i el llenguatge dels articles sagarrians: «Sagarra va introduir en el periodisme català uns registres de prosa intensament descriptiva, vivament acolorida, plàstica, vigorosa i realista. Una prosa culta, intel·ligent, documentada, erudita, atenta a les novetats, i alhora emotiva, sensual i, en alguns instants, voluptuosa».¹⁰

VARIETAT TEMÀTICA

En la impossibilitat de poder-me ocupar de tota aquesta vasta producció periodística, em limitaré a presentar, a grans trets, l'articulisme sagarrià aparegut a les pàgines del diari *La Publicitat* i el setmanari *Mirador*, atès que, com he dit fa un moment, ja disposem de reculls complets d'aquestes col·laboracions literàries.

La temàtica d'aquests articles és molt diversa. De vegades són notes d'actualitat cultural, sempre presentades subjectivament, a partir d'una impressió causada per una lectura, una conferència, un concert de *jazz* o, fins i tot, un combat de boxa. Altres vegades hi trobem reflexions crítiques i semblances literàries, molt sovint sobre poesia i sobre literatura francesa. Per altra banda, hi ha articles que són apunts impressionistes sobre viles, ciutats o, simplement, paisatges que Sagarra sap mostrar suggestius, sensuais i plens de caràcter. En algun cas, fins i tot, es permet criticar sense ambages els desastres perpetrats en les construccions d'estiueig a la vora de les platges:

5. Maurici SERRAHIMA, *Dotze mestres*, Barcelona, Destino, 1972, p. 353 i 355.

6. Rossend LLATES, pròleg a Josep Maria DE SAGARRA, *Laperitiu*, vol. I, Barcelona, Vergara, p. 13.

7. «Josep Maria de Sagarra», *Lletra de Canvi*, 9 (setembre de 1988), p. 31.

8. M. FONT, *La nostra gent...*, p. 51.

9. Conferència, inèdita, pronunciada a l'Institut d'Estudis Catalans en la Jornada d'homenatge a Josep Maria de Sagarra amb motiu del cinquantenari de la seva mort (27 d'octubre de 2011).

10. En la mateixa conferència a l'IEC.

¿Per què la gent s'ha tornat boja, fabricant torretes amb mansardes i amb teulades pendents? [...] això de riure's del clima i del paisatge, això d'estrafer una caricatura nòrdica davant d'una sorra que s'està fonent, [...] ens sembla monstruosos. ¿És que els propietaris es pensen que són en aquelles platges del Bàltic, on quatre nudistes es pelen de fred i la neu s'arrossega per les teulades? [...] En aquests pobles de la costa, l'arquitectura s'ha desvergonyat tant que ja no és qüestió de plorar: és qüestió de tirar bombes. (11 de novembre de 1935)

Un bon gruix d'articles són dedicats a evocar la ciutat de Barcelona i els costums barcelonins. Sovint, les notes del passat, discretes i entranyables, hi apareixen contrastades amb un present llampant, cridaner i vacu, a través del qual Sagarra mostra el seu escepticisme i la seva actitud davant el món «modern», i es dedica a fer una mena de costumisme casolà, tot fent gala del seu cèlebre cosmopolitisme distanciadador. Un exemple en seria l'article que dedica a criticar sense pal·liatius «la mania de modernitzar les coses», concretada en el projecte municipal de renovació de les parades de la Rambla:

Els partidaris de l'arquitectura funcional han de convenir amb mi que no tot es pot funcionalitzar, i una de les coses prohibides en aquest sentit és la Rambla.

La Rambla, per Déu!, que no la toquin; com menys coses hi facin, millor. [...] Les iniciatives dels regidors passen, com passen els regidors, però la Rambla hem de procurar que tingui una certa gràcia perenne. I les equivocacions –i aquesta seria inqualificable– de vegades costen molt de reparar. (31 d'agost de 1933)

Un altre bloc d'articles molt característics són retrats de personatges. Poden ser-ho amb nom propi: un escriptor, un intel·lectual, un pintor, una poetessa, un actor, un jugador de boxa, un *barman*... Uns quants d'aquests articles són necrològiques de personalitats traspassades. Alguns dels retrats més bons i més penetrants són dedicats, però, a personatges anònims: un mariner, un cambrer, un saltimbanqui, unes noies de pell colrada... Resulten excel·lents els articles estivals que dedica a presentar dues faunes humanes: l'autòctona de les viles marineres i la dels estiuejants. També són extraordinaris, i una autèntica delícia per al lector, els articles dedicats als bars, als cafès i als rituals que s'hi practiquen. En els articles de Sagarra, els bars de ciutat, les cocteleries –llavors tan de moda–, els cafès entranyables dels pobles de la costa, es converteixen en espais plens de poesia, idonis per a les reflexions més profundes. El poeta s'hi deixa anar per embriagar, literalment, el lector:

Al cafè d'Eugeni, hi va tota mena de gent vibrant i delicada. [...] L'altre dia, a l'hora que hi ha més «giro» de vermuts, varen entrar al cafè dues perles precioses, dues pells iodades i dues dentadures impecables. [...] Eugeni, amb el cor gelatinós com una medusa, de tanta emoció, va demanar a les perles què volien beure, però les noies només feien que riure i mirar-se una pipa, tota cremada, com el cul d'un heretge en els darrers espetecs d'un auto de fe. (19 de setembre de 1929)

Un altre apartat temàtic el constitueixen els viatges, que poden ser de dues menes: voltar pel món real —Sagarra era un viatger infatigable— o transitar pel món de la memòria, de la imaginació, periple que interessa tant o més que els viatges diguem-ne «reals». Escriu Sagarra:

Seria ridícul creure que el «viatge» vol dir precisament anar d'un cantó a l'altre, amb una botella termos, una gorra especial per a viatges de més de mil quilòmetres i un exemplar endarrerit de *La Vie Parisienne* per donar a entendre que un hom no fa escarafalls i un dia és un dia. Es pot viatjar anant de taula en taula de cafè, o no movent-se de la mateixa taula. En els viatges realistes, el més important és el *looping the loop* de les idees, les sensacions que encaixen la violència d'altres sensacions o n'absorbeixen lentament l'acaramel·lada fluïdesa. I això no demana tren, ni autocar, ni sirena marina. Hi ha home sedentari en les palpitations d'un avió i home viatger en un tristíssim llit de monja, amb un llibre i una cigarreta a la boca. Jo sóc d'aquests darrers; a mi m'agrada viatjar sempre, fins sense moure'm de casa. El meu carnet de ruta, el puc fer servir en totes les ocasions, perquè, per altra banda, no és un objecte material. És simplement la meua memòria... (16 de gener de 1930)

De vegades, Sagarra ofereix un articulisme d'alta agitació cultural. En són un exemple les peces memorables publicades, l'any 1925, sobre la crisi de la novel·la catalana. Són uns articles que van fer que Carles Riba pronunciés a l'Ateneu Barcelonès la famosa conferència «Una generació sense novel·la», en la qual el crític literari contribuïa també, des del seu punt de vista, a un debat culte però encès, que va remoure la consciència intel·lectual d'aquells anys difícils per a les nostres lletres.

En els seus articles, Sagarra hi troba sovint un espai per parlar i per teoritzar sobre la seva pròpia obra i sobre les seves concepcions en matèria literària, cosa que, a vegades, fa seriosament i d'altres amb una bona dosi d'ironia; com en l'«aperitiu» on retrata, treballant a la biblioteca de l'Ateneu, els escriptors i els periodistes que componen la redacció de *Mirador*, i en descriu l'activitat:

Jo em dedico a xerrar i a destorbar els altres, i, quan ja em cau la cara de vergonya, escric aquests aperitius tronadets, que serveixen per distreure les senyores d'una certa edat una mica desencisades de les barbes dels caputxins. (1 de gener de 1931)

UNA PROSA BRILLANT

En opinió de Josep Pla, els articles són el «més fluid» de la prosa sagarriana.¹¹ En efecte, constitueixen un admirable exercici d'estil, i no són pas exempts de profunditat. I és que, comptat i debatut, en els articles periodístics Sagarra hi copsa, amb tots els seus matisos, el que ell anomenava «la literatura del món», és a dir, unes realitats viscudes i pensades, que presenta a través d'un filtre estètic, d'un filtre literari. Un filtre que li permet vestir les seves reflexions, escèptiques i lúcides, sobre la naturalesa de la persona humana i dels seus actes:

El dia que Aristòtil va inventar la famosa lògica, deuria quedar tranquil; aquest grec genial és sens dubte un dels homes més admirables que han menjat pa i olives i han dormit quan han tingut son. El seu invent ha estat la salsa imprescindible per amanir tots els productes de la intel·ligència, és la primera matèria dels milions de tones de paper imprès que s'han consumit i que encara s'aguanten. Amb la complicitat d'Aristòtil i dels fabricants de paper s'han produït al món barrabassades importantíssimes. La humanitat s'ha pres la lògica seriosament, i això és una de les paradoxes més emocionants, perquè la vida no té res a veure amb la lògica. Jo crec més, crec que la vida i la lògica són dues enemigues irreconciliables. (12 de juny de 1929)

Els articles que Sagarra deixà a les pàgines de *La Publicitat* i de *Mirador* estan escrits amb un estil brillant, que podríem qualificar d'impressionista: les metàfores, les comparacions, les imatges més sorprenents, i tots els recursos retòrics d'un escriptor que cerca sobretot el cop d'efecte literari —el «pinyol», en encertada expressió de Josep Pla—, són presents en les col·laboracions periodístiques de l'escriptor barceloní.

Com ha fet notar Maria Nunes, «en la prosa sagarriana tot té una forma i un color precís; un so peculiar, un gust especial, i una olor definida. En Sagarra,

11. «Josep Maria de Sagarra i la seva prosa», *Retrats de passaport, a Obra completa*, vol. XVII, Barcelona, Destino, 1970, pàg. 416.

l'evocació passa sempre pels sentits, i aquest fet contribueix a crear l'estil profundament sensual que la caracteritza».¹²

Sagarra fonamenta bona part del seu estil en una retòrica basada en l'ús de la personificació, de la comparació i, principalment, de la imatge. Es tracta d'una retòrica efectista, que vol impressionar el lector. Les relacions que estableix entre els elements del pla real i els del pla figurat sorprenen perquè van del més insòlit al més extremadament elemental, sempre acompanyades d'un punt d'ironia distanciadora.¹³ Així, per exemple, l'articulista personifica les ampolles arrengrades en els prestatges d'un cafè:

[...] ampolles martiritzades per les mosques i la soledat; algunes es moren d'asfíxia, algunes ja són mortes del tot, perquè el temps que fa que no les han des-tapades els ha produït una paràlisi general progressiva. (12 de setembre de 1929)

O ens serveix un apunt d'una brillant plasticitat:

Entre el gris de la conversa i el soroll del fum es veu una dona asseguda en un tamboret del bar. [...] Va vestida de color de pèsol tendre, i duu sabates de pell de serp. Ha demanat un Martini sec i s'entreté a fer una mica de sang a la punta de la palla que xucla amb el vermell del llavi. (7 de febrer de 1929)

Es tracta, doncs, d'una retòrica bàsicament poètica que fa que l'articulisme sagarrià tingui un component líric destacat. En els «aperitius», sobretot, la prosa de Sagarra és imaginativa, acolorida, impressionista, d'acord amb l'estètica predominant del moment. L'ús del català –normatiu, però no gaire allunyat del registre col·loquial– acosta l'escriptor als seus lectors, a qui s'adreça en un to de conversa amable. No hem d'oblidar que Sagarra és conscient que escriu per a la premsa, i se serveix d'aquest mitjà per fer arribar les seves proses literàries al públic normal i corrent –el «seu» públic, el que omple teatres per veure les seves peces dramàtiques–, encara poc avesat a llegir en la llengua que parla. La naturalitat expressiva –o la versemblança en la utilització de l'oralitat– és, potser, la clau de l'èxit de la prosa de Sagarra, i un dels principals atractius dels seus escrits periodístics.

12. Maria NUNES, «Introducció a la prosa...», p. xxxiii.

13. Maria NUNES, «Introducció a la prosa...».